

İSTANBUL GEZGİNLERİ

Aksiyon 48 / 04.10.2015

GALATA: İSTANBUL'DAKİ İTALYA

İçindekiler

Galata	4
Tünel	5
Galata Mevlevihanesi	8
Doğan ve Kamondo Apartmanları	10
Galata Kulesi	11
Bereketzade Çeşmesi	14
Bereketzade Camii	14
İngiliz Hastahanesi	14
Galata Evi	15
St. Pierre ve Paul Kilisesi	16
St. Pierre Hanı	16
Ceneviz Sarayı	17
Kamondo Merdivenleri	17
Bankalar Caddesi	21
Osmanlı Bankası Müzesi	22
Bereketzade Medresesi Camii	23
İtalyan Sinagogu	23
Arap Camii	23
Galata Bedesteni	25
Makbul İbrahim Paşa Camii	26
Kurşunlu Han	26
Galata Köprüsü	26
Yeraltı Camii	28
Harita:	30

Galata

Bir kısım araştırmacılar Galata adının, ilk yerleşme dönemlerinde burada var olduğu bilinen süthaneler nedeniyle Grekçe'de "süt" anlamındaki "Gala", "Galaktos" kelimesinden geldiğini düşünür. Başka bir grup araştırmacı ise bölge topoğrafik yapısı ve Bizans'tan beri bu bölgede yaşayan İtalyan gruplar nedeniyle, İtalya'da limanlarda gemilerin yükleme-boşaltma yaptıkları eğimli alanlara verilen İtalyanca "calata" kelimesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Başka bir yaklaşım ise, bu yörede oturan bir Galatlıdan dolayı bölgenin "Galat'ın Mahallesi" (Ton Galatou) adını almış olduğu varsayımdır. Bazı yazarlar ise, Gotlar'ın Anadolu'ya geğerken denizi bu noktada aşmış olmalarından dolayı yöreye "Galata" adının verildiğini ileri sürmektedir. Ayrıca bu adın bölgeye yerleşen bir Got'tan kaynaklanabileceği, buna bağlı olarak Greklerin önceleri bu alana "Galatou" dedikleri ve bu ismin zamanla "Galata"ya dönüştüğü de düşünölmektedir.

Galata deyince akla gelen Cenevizlilerin bölgeye yerleşimi 12.yy'da olmuştur. Ancak onlar geldiğinde bölge elbette boş değildi, ilk çağdan beri yerleşimin olduğu Galata'da Cenevizliler, Venedikliler ve Pisalılarla birlikte yaşamaya başladılar. Ancak zaman içerisinde Cenevizliler nüfus olarak oldukça yoğun hale gelince Venedikliler ve Pisalılar başka bölgelere taşınmış ve Galata sadece Cenevizlilere kalmıştır. Osmanlı döneminde ise başlangıçta Cenevizlilere Bizans tarafından verilen haklar verilmeye devam edilmiş olsa da takip eden yıllarda bölgeye diğer etnik unsurların da taşınması teşvik edilmiş ve bölgedeki Ceneviz yoğunluğu kırılmıştır.

Galata'nın sınırlarını belirlemek gerekirse: Haliç'in kuzey sahilinde Kasımpaşa Deresi'nden başlar, yukarıya doğru uzanan sırtlarda Galatasaray ve Beyoğlu'nun bulunduğu mevkii de içine alarak Tophane'ye kadar uzanır.

Tünel

Fransız mühendis Eugene Henri Gavand, 1867'de tatilini geçirmek için İstanbul'a gelir. Artık Direklerarası gözden düşmüş, İstanbul'un yeni eğlence merkezi Pera olmuştur bile. Haliyle Gavand da gelir gelmez soluğu Pera'da alır. Pastanelerde oturur, lokantalarda yemek yer, kulüplere gider... Tüm bunları yaparken de insanları ve çevresini gözlemler, hesaplar yapar; meslek hastalığı işte. Dikkatini çeken en önemli şey şu olur: İstanbul'un, haliyle koskoca imparatorluğun ticaret merkezi olan Galata ile, Galata'nın hemen arka bahçesinde bulunan eğlence ve konut merkezinin yani Pera'nın arasında günde ortalama 40 bin kişi gidip gelmektedir ve kullandıkları tek yol iki mekan arasındaki kot farkından dolayı ulaşımı kolaylaştıran 'Yüksek Kaldırım'dır. Kaldırımlardan inip çıkmanın yazın da sıkıntısı vardır, kışın da... Yazın havadaki sıcak, kışın yerdeki buz zorlamaktadır insanları.

Kısa süre de olsa İstanbul'un havasından suyundan faydalanan Gavand günde 40 bin kişinin geçtiği güzergaha bu insanların kullanması için asansör benzeri bir yapı yapılsa kısa sürede köşeyi döneceğini anlar. Yemez içmez hemen soluğu Nafia Nezareti'nde (zamanın Bayındırlık Bakanlığı) alır. Proje teklifini sunar sunmasına ama teklifi kabul edilmez. Gavand da boynu bükük döner Fransa'ya. Ancak hayalini kurduğu rant rüyalarına girmekte, bir türlü aklından çıkmamaktadır. İki sene boyunca projesinin üzerinde çalışmaya devam eder ve 1869 senesinde tekrar gelir İstanbul'a. Neyse ki henüz bir tünel filan yoktur projesini konduğunu düşündüğü yerde ve soluğu yine Nafia Nezareti'nde alır. Bakanın ağzından girer burnundan çıkar ve kendisini dönemin Padişahı Sultan Abdülaziz'in de huzurunda bulur. Yüzmüş yüzmüş kuyruğuna gelmiştir artık. Haliyle, tünel yapımı imtiyazını sağlayan fermanı koparır alır. Takvimler 10 Haziran 1869'u göstermektedir. Şartnamenin hazırlanması, mukavelenin oluşturulması, pazarlıklar 5 ay sürer ve nihayetinde Eugene Henri Gavand ile Nafia Nazırı Davut Paşa 6 Kasım 1869 tarihinde tünel yapımına dair sözleşmeyi imzalarlar.

Üzerinde anlaşılan Tünel Projesi'nde Galata ile Pera arasında bir tünel kazılması, tünele demiryolu döşenmesi ve sabit bir buharlı makinenin kablolar vasıtasıyla tünelin iki ucunda döşenecek demiryolların üzerinde vagonlar taşınması öngörülmektedir. Yap-işlet-devret mantığı ile çalışacak olan tünel için devletin kasasından tek

bir kuruş çıkmayacak, gelirleri 42 yılığına tamamen Gavand'ın olacaktır. Sözleşmenin imzalanmasını takiben Gavand hemen çalışmalara başlar. İlk olarak tünelin kazılması gerekiyordu. Ancak kendi halinde bir mühendis olan Gavand'ın masrafları karşılması mümkün değildir. Haliyle 30 Haziran 1871 tarihinde göstermelik olarak kazı çalışmalarını başlatıp memleketi Fransa'ya gider. Maksudı mali destek sağlamaktır. Ancak umduğunu bulamaz. Aslında bulur ama Fransa ile Almanya arasında çıkan savaş yüzünden sonlandıramaz. Bu arada İngilizlerle temasa geçer ve hemşerilerinden göremediğı desteğı İngilizlerden görür. 'The Metropolitan Railway of Constantinople from Galata to Pera' adında İngiltere merkezli bir şirket kurar ve göstermelik olarak başlattığı çalışmaları hızlandırır, 1872'nin Temmuz ayı olmuştur bile.

Aylarca süren çalışmalardan sonra tünel inşaatı 5 Aralık 1874 tarihinde tamamlanır. İlk önce deneme seferleri yapılır. Bu sürüşlerde vagonların içerisinde hayvanlar vardır. Bu noktada ortalarda dolanan bir şehir efsanesinin ipliğini pazara çıkarmakta fayda var; gördüğünüz üzere hayvanlar ilk başlarda deneme seferleri için kullanılmıştır. Yani herkesin ağzına pelesenk ettiği gibi zamanın Şeyhülislam'ının 'Ölmeden toprak altına girmek caiz değildir' fetvası üzerine değil. Zaten o zamanlar Şeyhülislam'ın bu tarz kararlara karşıması söz konusu bile değildir.

Tamamlanan tünelin uzunluğu 555.80, çapı 6.70 ve yüksekliğı de 4.90 metredir. İki yön için de farklı demiryolu hattı bulunmaktadır. Toplam 180 bin Osmanlı lirasına mal olmuştur (Karşılığı 4.12 milyon Frank'tır, Osmanlı lirasının değerine dikkatinizi çekerim.).

Hayvanlı deneme sürüşlerinin ardından insan taşımacılığına da çok sürmeden başlanır. Tünelin resmi açılışı 17 Ocak 1875 tarihinde yapılır. Açılış öğle vakti yapılacak olmasına rağmen, tören alanı sabahın ilk saatlerinden itibaren tıklım tıklım dolar. Gelenler hem bando dinlemek hem yemek yemek hem de dönemin önde gelen devlet adamlarını görmek niyetindedirler. Coşkulu bir açılış töreni yapılır; ancak dikkati çeken bir nokta vardır ki bu hikayenin kahramanı Eugene Henri Gavand açılış töreninde yoktur. Fikri ortaya atan, gece gündüz projenin kabulü için çalışan, projenin gerçekleşmesi için de canla başla çalışan, mücadele eden Gavand, açılışa sadece bir iki ay kala kurulmasına vesile olduğu ve projenin

tek hakimi olmak isteyen İngiliz şirket tarafından görevden uzaklaştırılmıştır.

Tünel, açılışının ertesi günü yani 18 Ocak 1875 tarihinde resmen yolcu taşımacılığına başlar. Bilet ücreti mi? Kişi başı 10 para! 10 para mı? Dört tanesi 1 kuruş yapıyor. Tünel, Gavand'ın öngörüsünü doğru çıkaracak şekilde ilk iki haftada 75 bin kişinin 1,5 dakikada Galata'dan Pera'ya ya da Pera'dan Galata'ya geçmesini sağlamıştır. Şubat ayında 111 bin kişi, Nisan ayında 127 bin kişi ve Mayıs ayında da 225 bin kişi tüneli kullanır.

Tünelde ilk kaza 28 Ağustos 1875 tarihinde kayış kopması nedeniyle olur. Neyse ki ölen olmaz. Ölümle sonuçlanan tek kaza da 6 Temmuz 1943'te olmuştur. Kaza nedeni yine kayış kopmasıdır. Tarihe dikkat etmenizi öneririm, II. Dünya Savaşı devam etmektedir ve kendi kayışımızı üretmediğimiz için kayış Almanya'dan gelmektedir.

1910 tarihinde, o zamana kadar buharlı makinelerle çalışan tünel elektrikle çalışır hale getirilir ve bir sene sonra 1911'de Belçika uyruklu ama çok uluslu Sofina şirketi tarafından satın alınır ta ki 16 Haziran 1939 tarihine kadar. Bu tarihte Nafia Vekili (Nazır oldu vekil ama nafia hala bayındırlık değil) Ali Çetinkaya'nın girişimleri ile 175 bin Türk lirasına satın alınarak millileştirilir. Birkaç ay sonra da İETT'ye devredilir.

Tünel fikrinin ortaya çıkmasından tam 101 sene sonra, 1968 tarihinde tünelin yenilenmesine karar verilir ve bu sefer fikir babasının memleketinden bir şirkete (Electro Enterprise) onarımı için tam 33 milyon lira ödenir. Üç sene kapalı kalır.

Tam 140 senedir İstanbullulara hizmet veriyor 'Tünel'. Artık, ezbere söylediğimiz 'Dünyanın en eski ikinci (New York metrosunun 95 metrelik deneme tüneline de sayarsanız üçüncü) tüneline biz yapmışız ama devamı gelmemiş işte.' repliğinin dışında bir şeyler biliyoruz tünel hakkında...

Galata Mevlevihanesi

Galata Mevlevihanesi'ni anlatmadan önce aslında büyük bir risk alarak, haddimi aşarak ve affınıza sığınarak mevlevilikten biraz bahsetmek isterim. Affınıza sığınarak dedim, zira bu kadar derin bir konuyu bir kaç satır ile izah etmeye çalışmak abesle iştigalden öteye gitmeyecektir. O yüzden lütfen; yanlış söylediğim bir şey olursa düzeltmekten çekinmeyin, eksiklerim illa olacak zaten.

Mevlana Celaleddin-i Rumi 1207 yılında doğar ve 1273 yılının 17 Aralık gecesi vefat eder. Kendisi ölümü bir son değil, yâre kavuşma olarak gördüğü için ölüm gecesini (ya da öldüğü günün gecesini) Şeb-i Arus yani düğün gecesi olarak adlandırır. Yaşamı boyunca bir iki ufak tefek ritüel dışında tarikatlara özgü kuralları uygulamamış, kendisine bağlananlara özel kurallar koymamıştır. Ancak vefatından sonra başta oğlu Sultan Veled ve sonra diğer Mevlana âşıkları, Mevlana'nın düşüncelerini yaşatabilmek, yayabilmek ve sistemleştirebilmek adına bir tarikatın, Mevleviliğin, temellerini atarlar ve sistemini oturturlar.

Mevleviliğe göre amaç insanın kendisine gelmesini, kendini bulmasını sağlamaktır. Gerçeğe ulaşmanın temel yolu ise aşk ve cezbedir (cezbe; insani özelliklerden sıyrılarak, ilahi özellikleri hissetmek ve bunun sonucu olarak coşkuyla kendinden geçmektir.) Çile ve zikir ise gerçeğe ulaşmanın temel yöntemleri olmamakla birlikte düşünceyi harekete geçirdiği ölçüde yararlıdırlar. Ayin-i Şerif de denilen ve tarikat ayini olan sema da ancak aşka ve cezbeyle yardımcı bir öğedir. Yine Mevleviliğe göre evrenin enerji kaynağı, kendinden enerji sahibi tek şey yaratandır, Allah'tır. Bu âlemdeki her şey onun enerjisine muhtaçtır. O birdir ve her yerdedir. Enerjisini bu âleme isimler, isimlerimiz yani sesler vasıtası ile iletir. İşte bu yüzden Mevleviliğin Ayin-i Şerif dediği tarikat ayinin bilinen adı da 'Sema'dır. Yani işitmektir, tüm insani değerlerden sıyrılıp ilahi sesleri işitmektir.

Mevlevilerde Mevlana âşıklarına verilen dört sıfat vardır. Bunlar:

Muhipler, yani sevenler anlamına gelen müritlerdir ancak dervişliğe ikrar(söz vermek, karar vermek, ant içmek) vermemişlerdir.

Dervişler (dedeler), ikrar verip tekke mutfağında (matbah) 3 gün saka postunda otururlar, 1001 gün halvet(çile) çıkarırlar ve bunun da sonunda 18 gün hücre çilesini de tamamlayıp bu sığata sahip olurlar.

Şeyhler, bir tekkeyi yönetme, derviş ve muhip yetiştirme yetkisine sahip Mevlevilerdir.

Halifeler de irşat (halka doğru yolu göstermek) ve başkalarına halifelik verme yetkisine sahip Mevlevilerdir. Şeyhlik makamı boş olan tekkelere atanacak şeyhler halifeler arasından seçilirler.

Nitekim bu halifelerden, Hurufi-Kalenderi meşrepte bir Mevlevi halifesi olan Afyon Mevlevihanesi Şeyhi Semai Mehmed Dede, II. Beyazid'e suikast girişiminde bulunan Kalenderîlerle temas halinde bulunduğu için soruşturma kapsamında İstanbul'a davet edilir. Ancak kısa sürede üzerindeki şüpheleri atar ve muhabbet kurduğu İskender Paşa'nın da yardımlarıyla yine İskender Paşa'ya ait Galata sırtlarındaki av çiftliğinde Mevlevi tekkesinin kurulmasını sağlar. Tekkenin de ilk postnişini yani yönetici şeyhi olur.

Kurulduğu 1491 senesinden kapatıldığı 1925 senesine kadar tam 434 sene boyunca mevlevi tekkesi olan Galata Mevlevihanesi'nin postuna 30 farklı şeyh oturmuştur. Sonuncusu Ahmed Celaleddin Dede'dir. Kapanmasının ardından bir süre Halkevi olarak kullanılan mevlevihanenin hamuşanın bir kısmına Beyoğlu Belediyesi Evlendirme Dairesi (Bugün Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi) yapılmıştır. Ayrıca Halet Efendi Kütüphanesi karakol olarak kullanılmıştır. Daha sonra bir süre Topkapı Sarayı çalışanlarının kullandığı bir lojman olan mevlevihane, 1975 senesinde Divan Edebiyatı Müzersi olarak ziyarete açılmıştır. 2007 senesinde restorasyon için kapatılan müze, 2009 senesinde restorasyon bittikten sonra Galata Mevlevihanesi olarak yeniden tasarlanmış ve 2011 senesinde ziyarete tekrar açılmıştır.

Galata Mevlevihanesi zaman içerisinde bir çok kez tamirat ve tadilatın geçmiş, yerleşimi bir çok kez değişmiştir. Şimdiki halini 19. yy'da almıştır. Mevlevihane içerisindeki yapılar şöyledir:

- Cümle kapısı, Halet Efendi Sebilküttabı (Sebil, kütüphane ve muvakkithane) II. Mahmud dönemi rikab-ı hümayun kethudası Halet Efendi tarafından yaptırılmıştır.
- Kudretullah Efendi Türbesi (Bu türbeyi esasen Halet Efendi kendisi için yaptırır ama Kudretullah Efendi'ye nasip olur, II. Mahmud tarafından politikaları Yunan ihtilaline neden olduğu anlaşıl原因 olarak Konya'da başı vurdurtulan Halet Efendi'nin kesik başının da burada gömülü olduğu söylenir.)
- Galib Dede Türbesi: Divan edebiyatının önemli şairlerindendir. 24 yaşında kendi divanını yazmıştır. En bilinen eseri Hüsn-ü Aşk'tır.
- Hasan Ağa Çeşmesi: Matbah emini Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır.
- Çilehane (bazı kaynaklar sarnıcın burası olduğunu iddia ediyor)
- Sarnıç ve Şadırvan
- Matbah-ı Şerif (mutfak) ve çamaşırhane
- Ana Bina (Semahane, Şeyh Dairesi-Selamlık, Dedegan Hücreleri) Ayrıca Şeyh Dairesi-Harem ve diğer bazı dedegan hücrelerinden bugün geriye bir şey kalmamıştır.

Doğan ve Kamondo Apartmanları

Doğan Apartmanı, Galata'da, Serdar-ı Ekrem Sokağı'nda no. 56'dadır. Binanın 1892-1893'te inşaatına başlandığı ve 1894-1895'te de tamamlandığı eski fotoğraflara bakılarak tespit edilmiştir. Yapı 1893-1919 arasında yaptıran Belçikalı ailenin adına bağlı olarak "Helbig Apartmanları" olarak adlandırılmıştır. 1919'da Osmanlı uyruklu bir Musevi olan Mair de Botton'un bir açık arttırmada apartmanı satın almasıyla bina "Botton Han" adını almıştır. Ancak 1929'da borçlanma nedeniyle binanın ipoteklenmesi sonucunda, Berlin'deki Victoria Sigorta mal sahibi olmuş ve binanın adı "Victoria Han" olarak değiştirilmiştir. 1942'de Kazım Taşkent'in sahibi olduğu Doğan Sigorta'ya satılan bina, "Doğan Apartmanı" olarak anılmaya

başlanmıştır. 1950'lerden 1970'lere kadar geçen süre içinde ise apartmandaki daireler tek tek satılarak kişisel mülk olmuştur. Arka cephesi boğaza bakan bu bina, halen bu statüsünü devam ettirmektedir.

Kamonda Apartmanı, 19. yüzyılın sonlarında neoklasik üslupta inşa edilmiştir. Bina, Galata'nın tanınmış bankerlerinden Avram Kamondo tarafından yaptırılmıştır. Kamondolar, Avrupa'da kolları bulunan İspanyol-Portekiz kökenli Yahudi bir aile idi. İberik Yarımadası'ndan göç ettikten sonra birkaç yüzyıl Venedik'te yaşayan Kamondo ailesi 18. yüzyılın sonuna doğru İstanbul'a yerleşti. Avram Kamondo Osmanlı Devleti'nde gayrimenkul edinme izni alan ilk yabancı uyruklu kişidir. Bankası, borçlular taahhütlerini zamanında yerine getirmedikleri zaman ipotek edilen gayrimenkullere sahip olamıyordu. Kamondo durumu saraya arz edince, başkalarına emsal olmamak üzere Kamondo'nun gayrimenkul sahibi olmasına izin verildi. Kamondo bu sayede sayısız gayrimenkul satın alma, inşa ettirme ve tasarruf etme imkanı buldu.

Galata Kulesi

Galata'da yerleşim İstanbul'daki yerleşim kadar eskidir. Hatta I. Constantinus zamanında burada 450-500 hanelik bir köy bile vardı. Haliyle köyün kilisesi, forumu, hamamları, tiyatrosu ve limanı da vardı ve bu yapılar bir sur ile çevrilmişti. Sınırları tam olarak bilinemeyen bu köyün çehresi 1204 Latin istilası ile birlikte değişmeye başlar. Haliç kıyısında bir yerleşim alanına sahip olan Cenevizliler bu yerlerini Latin istilasının öncü kuvveti olan Venediklilere kaptırırlar. Ancak gün gelir devran döner, Latin istilası sona erer ve tahta geçip Bizans'ı yeniden ihya eden VIII.Mihael ile bir barış anlaşması yapan Cenevizliler imtiyazlar kazanırlar ama tamah etmek yerine bazı karışıklık söylentilerine isimleri karışınca sütten ağzı yanan Bizans, Cenevizlileri şehirden kovarlar. Araya büyükler girer ve Cenevizlilere şehrin karşı yakasında (o zamanlar şehrin karşı yakası Anadolu yakası değildir, Galata'yı da içine alan Pera'dır. Zaten Pera, karşı yaka demektir.) ikamet etme izni verilir. Böylece Cenevizlilere Galata yolları görünür. Cenevizliler Galata'ya yerleşirler

yerleşmesine ama kendilerine hali hazırda yıkılmış olan surları yenileme hakkı verilmez ama şehri hendekle çevirmelerine izin verilir. On beş metre genişliğinde hendeklerle çevrilir şehir. Bu hendekler 19. yy'ın sonlarına kadar da dayanır, ta ki modern belediyeçilik şehre gelene kadar (Bknz. 6. Daire).

Yıllar geçer, Boğaz'dan çok sular akar, Bizans politikaları değişir... Cenevizliler önce hendek boyuna yüksek evler yaparlar, bu evlerin yüksek yüksek duvarları olur. Cenevizliler, Bizans'ı 'Bizans oyunu' ile aldatmaya çalışmaktadırlar, biz 'sur yapmadık, ev yaptık' iddiasındadırlar. Bizans anlamıştır anlamasına ama göz yumar. Değişen Bizans politikalarına göre yıllar içerisinde surlar bir çok kez yıkılır, bir çok kez yeniden inşa edilir. Surların üzerinde bir çok kule de bulunur. Cenevizliler bu kulelerin en büyüğüne Christea Turris adını verirler yani İsa Kulesi; Megolas Pyrgos der Bizanslılar yani Büyük Burç. Biz de Galata Kulesi diyoruz kendisine yüzyıllardır. Yapımında binlerce Cenevizli kadın-erkek, genç-yaşlı demeden, gece gündüz çalışırlar, 1349 senesinde de kuleyi tamamlarlar. Kulenin inşasının üzerinden yüz sene geçmişken surları ve kuleyi güçlendirme ihtiyacı doğar. Bunun için de Osmanlı Sultanı II.Murad'dan mali yardım isterler. Ancak Cenevizlilerin Cenova'daki merkezi çok sert bir name yazar Galata Podestasi'na (Ceneviz kolonisinin liderine yani): 'Bizim, surlarınızı ve büyük burcunuzu iyileştirmeye gücümüz ve zenginliğimiz fazlasıyla yeter...'

Fatih, İstanbul'u alınca 10 arşın (yaklaşık 8 metre) alçaltılır kule adet gereği. Ama sonradan ihya edilir meşhur Zağnos Paşa tarafından. Yıllarca limanda çalıştırılan savaş esirleri için barınak (ben diyeyim barınak siz anlayın zindan) ve depo olarak kullanılır kule. Sadece Galata Kulesi değil, Galata surlarının diğer kuleleri de aynı amaç için kullanılırlar. 1509 depreminde büyük hasar görür kule. Mimar Hayrettin yeniler kuleyi. Muhtemelen bu tarihte yapılan tamirat çalışmaları ile birlikte kulenin 2-3. katlardan sonrası yeniden yapılır. Yani altı Ceneviz üstü Türk yapısıdır o tarihten beri. Bir ara müneccimbaşı Takiyeddin Efendi tarafından rasathane olarak kullanılır, Hezarfen Ahmed Çelebi buradan kanat açar Üsküdar Doğançılar'daki iniş pistine. 1717 senesinde bir mehterhane ocağı yerleştirilir kulenin içine, gece yarısında mehteran nevbet vursun da ahaliyi haberdar etsin diye.

Galata Kulesi 1794'te çıkan yangında oldukça zarar görür. III. Selim, onarılması için hemen talimat verir. Kulenin boyu bu tamirat sırasında 2 metre kadar kısaltılır. Şehrin her tarafını görebilecek şekilde bir kat eklenir ve dört tarafına dört cumba yapılır. Her bir cumbanın içine de kösler yerleştirilir. Kösler, yangın çıkması durumunda halkı haberdar etmek için yerleştirilmiştir. Yangın gözetleme kulesi olmuştur yani Galata Kulesi. Hem İstanbul'a hakimdir hem Pera'ya hem de Boğaziçi'ne. Yangın eğer Üsküdar, Boğaziçi tarafında görüldüyse 'Uyan ağam, nur topu gibi bir kız evladın oldu.' diğer semtlerde görülürse 'Ağam ağam, gözün aydın, evladın erkek oldu' diye uyandırıyorlarmış Kule Ağası'nı nöbetçiler. 1794 yangınından sonra yapılan kat 1831'e kadar kahvehane olarak da kullanılır. Bu tarihte terzi kendi söküğünü dikemez, kule bir kez daha yanar. Bu sefer kulenin tamir edilmesi talimatını verme sırası II. Mahmud'undur. Kulenin biçimi biraz değiştirilir bu tamirat sırasında: 14 kemerli pencere ile çevrelenen bir kat eklenmiştir kuleye. Pencerelerin önüne de parmaklıklar eklenerek bir seyir terası haline getirilmiştir kulenin bu yeni katı.

1875'te yaman bir fırtına çıkar İstanbul'da ve bu fırtına kulenin ahşap külahı alır götürür. Bu sefer, yeni bir külah yapmak yerine iki kaçak kat çıkılır kulenin tepesine. İlkinin çapı kulenin çapından daha küçüktür, ikincisinin çapı da ilkinin çapından. Uzun yıllar bu kaçak katlarla görünür İstanbulluların gözüne Galata Kulesi. Ta ki 1960 kışına kadar. 1960 senesinde kulenin üst katlarının zeminleri yılların verdiği yorgunluğa daha fazla dayanamayarak (Donanmanın buraya yerleştirdiği jeneratörün de etkisi olmuştur tabi) çökünce yeniden tamirata alınır kule. Yedi sene sürer tamirat. Bittiğinde (1967) kule külahına kavuşmuştur yeniden (Laf aramızda eskisine göre biraz daha kısa ve biraz daha dardır, betondandır ama olsundur). Ha, bir de asansör eklenmiştir içine. Tepesi bir restorana kiralanmış olan kuleye zenginlerimiz daha kolay çıksınlar diye...

Unutmadan, aklınızda kalmayacak bilgileri de vereyim, belki merak etmişinizdir. Kulenin yerden çatısının ucuna kadar yüksekliği 69,90 metredir. Dış çapı 16,45 metre, iç çapı 8,95 metredir. Duvar kalınlığını hesap ettiniz mi? Evet, tamı tamına 3 metre 75 santim. Giriş kapısı zeminden yüksektedir. Sonradan sabit basamaklar eklenmiştir ama daha önceleri zincirlerle salınıp geri çekilebilen (Filmlerde gördüğümüz Ortaçağ kalelerinin kapılarında hendekleri

aşmak için kullanılan hareketli köprüleri düşünün) merdivenler kullanılmıştır.

Bereketzade Çeşmesi

Galata Kulesi'nin yanı başında olan çeşmenin banisi, Defterdar Mehmet Emin Efendi'dir. I. Mahmud bölgeye su getirmiş, suyun fazlasını da çeşme yaptıracak hayırseverlere vermiştir. Bunun üzerine 1732 yılında Emin Efendi Bereketzade Mescidi'nin yanına bu çeşmeyi yaptırmıştır. Bugünkü yerine 1958 yılında taşınan çeşme, 1844 yılında Bezmialem Valide Sultan tarafından onarılmıştır. İkinci önemli onarım I. Dünya Savaşı'ndan önce Fransa'nın Türkiye Büyükelçisi'nin eşi, İstanbul'un doğal güzelliklerine hayran Madam Pompar'ın kent içinde dolaşırken Bereketzade Çeşmesi'nin harap durumundan etkilenmesi sonucu gerçekleşmiştir. Çeşme günümüzde bakımlı bir vaziyette, bulunduğu mevkideki meydana renk katmaktadır.

Bereketzade Camii

Bereketzade Camii İstanbul'un fethinden sonra Galata'da yapılan ilk camiidir ve ilk yapım yılı 1453'tür. Banisi de Galata Kulesi'nin ilk komutanı Hacı Ali Bereketzade'dir. Mescid illa ki bir çok kez tamirattan geçerek 1920'ye kadar kullanılmıştır. 1920'den temellerine kadar yıktırıldığı 1948 yılına kadar kapalı kalmıştır. Camii 2006 senesinde aynı temeller üzerinde yeniden inşa edilmiştir. Galata Kulesi'nden caminin minaresinin altına kadar gelen ve buradan da Karaköy'e kadar inen bir tünel olduğu söylenmektedir.

İngiliz Hastahanesi

1904 senesinde İngilizler tarafından İngiliz denizciler için yaptırılan hastanenin bir kulesinin olmasının nedeni de İngiliz gemilerinin geliş geçişlerinin takip edilmek istenmesindedir. İşgal yıllarında hem hastane hem de kule askeri amaçlar için kullanılmıştır. İstanbul'un düşman işgalinden kurtarılmasının ardından İngilizler tarafından Kızılay'a devredilen hastahane zaman içerisinde kuduz hastahanesi,

hıfzıssa müessesesi olarak kullanılan ve nihayetinde tam teşekküllü bir hastahane olarak kullanılmıştır. 2000 yılından beri ise göz hastahanesi olarak hizmet vermektedir.

Galata Evi

- 1904 - 1919** Büyük Britanya İmparatorluğu Sivil Hapishanesi
- 1919 - 1923** İngiliz Karakolu (İşgal ordularının karakol binası)
- 1923 - 1927** İngiliz Mahkemesi memuru için konut
- 1927 - 1933** İngiliz Yardım Komitesi üyesi Mrs. Andrews için konut
- 1933** İngiliz Büyükelçiliği tarafından 425 İngiliz Sterlini karşılığı Galata-Perşembe Pazarı No:36-38 adresinde her türlü makine, motor, istimbot imal ve tamiri yapan; değirmen, un, şeker ve kereste fabrikaları kuran Pierre Fournial' e satıldı.
- 1933 - 1979** Pierre Fournial Ailesi binaya bir cumba ekleyerek İngiliz Sivil Hapishanesi'ni konut olarak kullandı. Pierre Fournial 1939 yılında vefat etti.
- 1957 - 1960** Pierre Fournial' in tek kızı Mercedes Celestine Fournial evlendikten sonra eşiyile birlikte konuta dönüştürülen hapishanede yaşamaya devam etti.
- 1960 - 1973** Mercedes Fournial binayı Avusturya Lisesi rahibelerine kiraladı.
- 1973 - 1976** Edmond ve Arman Cendereciyan adlı kuyumcu ustalarına kiralanarak işyeri ve atölye olarak kullanıldı.
- 1976 - 1979** Metal kalıp ustası Ohannes Muradyan binayı atölye olarak kullanmak üzere kiraladı.
- 1979** Ohannes Muradyan binayı satın aldı.
- 1991** Ohannes Muradyan'ın 1990 yılında ölümünden sonra Eski İngiliz Karakolu' nu Yüksek Mimar/Plancı Nadire ve Mete Göktuğ satın aldı.
- 1999** "Galata Evi-Galata House" adı altında restoran olarak işletmeye başladılar.
- 2002** T.C. Turizm Bakanlığı'nca binanın tarihi özelliğinden dolayı Özel Tesis Turizm İşletme Belgesi verildi.

St. Pierre ve Paul Kilisesi

Kilise, Bankalar Caddesi'ni Galata Kulesi'ne bağlayan Galata Kulesi Sokağı'ndadır. San Pietro ve Paolo Kilisesi olarak da bilinir.

Dominikenler (Hristiyanlığı yaymak için Aziz Dominik tarafından kurulmuş tarikat) tarafından 1841-1843'te inşa ettirilen kilise İtalyan mimar Gaspere Fossati'nin eseridir. İstanbul'a 1228'de gelen Dominikenler Galata'da San Paolo Kilisesi'nin yanında bir manastır kurdular. Kilisenin camiye (Arap Camii) çevrilmesinden sonra 1475'te Giannotto da Bisticcia tarafından yaptırılan San Pietro Kilisesi'ne geçtiler. 1603'e kadar kullanılan bu bina, bu tarihten sonra yeniden inşa edildi. Fakat yapı Nisan 1660 yangınında tahrip oldu. Bunun üzerine kilise arazisi içinde yemekhane olarak kullanılan bina kiliseye dönüştürüldü. Daha önce Venedik elçilerinin himayesinde iken, 1705'te Fransa elçisinin himayesine geçti ve Saint Pierre ve Paul Kilisesi olarak anılmaya başlandı. 1731'deki yangında kısmen hasar görünce 1732'de ahşap malzeme ile yeni baştan yapıldı. Zamanla ahşap malzemenin yıpranmasıyla yapı 1841 yılında yıkıldı.

Tanzimat Fermanı'ndan sonra Rus Elçiliği Binası'nın mimarı olarak İstanbul'da bulunan Fossati ile 14 Haziran 1841'de bir sözleşme imzalandı. Yapının, 1841 sonunda çatısı kapatılmış, inşaatı 19 Şubat 1843'te tamamlanmış ve kullanıma açılmıştır. İtalyan rahiplerin yönetiminde işlevini sürdüren kilisede birkaç kez basit onarımlar yapılmıştır.

St. Pierre Hanı

Han, Bankalar Caddesine paralel uzanan Eski Banka Sokağı üzerinde ve Saint Pierre ve Paul Kilisesi'nin yanında bulunmaktadır.

Fransızca olarak yayımlanan "Stamboul" adlı gazetenin sahibi ve baş yazarı Regis Delbeuf hanın cephesine, mermer levha üzerine yazılmış "Andre Chénier 30 Ekim 1762'de bu evde doğmuştur." ibaresini astırmıştır. Fakat ünlü Fransız şairi André Chenier bu evde doğmamıştır. Fransa Elçisi Comte de Saint Priest, bu hanı 1771-1775

tarihlerinde şairin doğumundan 9-13 yıl sonra yaptırması bu bilgiyi doğrulamamaktadır.

Uzun yıllar Fransız tüccarlarına ve onların bankacılık işlerine merkezlik yapan Saint Pierre Hanı, 1863'te Osmanlı Bankası'nın kuruluş yeri olmuştur. Osmanlı Bankası'nın hanı terk etmesinden sonra buradaki mekanlar, büro olarak kullanılmıştır.

Hanın ön cephe duvarını süsleyen armalar bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Comte de Saint Priest'e ait asalet arması, biri de Fransa kralına ait devlet armasıdır ve günümüzde orijinal halini korumaktadır.

Ceneviz Sarayı

Galata'da, "Piazza" denilen ana meydanın yanında "Palazzo del comune" olarak adlandırılan ve Podesra'nın (Cenovalı idareci) makamı olan bir saray yapılmıştı. "Ceneviz Sarayı" olarak bilinen bu yapının, fetihten sonra varlığını sürdüren Galata-Ceneviz cemaatinin idare merkezi olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

1906-1907 arasında eski biçimi bozulacak surette yenilenmiştir. Celal Esad Arseven, 1913'te basılan eski Galata hakkındaki küçük kitabında, 5-6 yıl önce bu önemli eski eserin yerine bir işhanı yapılmak üzere yıktırıldığını yazmaktadır. Binanın kalan diğer parçası bugün hâlâ durmaktadır.

Kamondo Merdivenleri

Takvimler 31 Mart 1492'yi göstermektedir. Kastilya ve Leon Kraliçesi I. Isabel ile Aragon Kralı II. Ferdinand, Ehamra Kararnamesi'ni imzalarlar (Kastilya ve Leon ile Aragon bugün bildiğimiz İspanya'da mevzu bahis zamanlarda bulunan ayrı ayrı krallıklardır.).

Kararnamenin adı Elhamra Kararnamesi'dir. Zira kararname El Hamra Sarayı'nda imzalanmıştır. Kararname gereği İspanya'da yaşayan tüm Yahudiler 4 ay gibi kısa bir süre içerisinde yanlarına para, altın, mücevher ya da para edebilecek hiçbir şey almadan

ülkeyi terk edeceklerdir, etmeyenler idam edilecektir. Can, maldan her devirde kıymetli, haliyle bu kadar kısa sürede tam 200 bin Yahudi zorla göç ettirilir. Bir kısmı Kuzey Afrika'ya gider, bir kısmı Portekiz'e, bir kısmı İtalya'ya, İngiltere'ye, Osmanlı'ya... Ki biz bunları Sefarad Yahudileri olarak yakinen biliyoruz.

Peki ne istemişti İspanya bu Yahudilerden? Neden kovulmuşlardı vatanlarından? Şöyle anlatmaya çalışalım: Bildiğiniz üzere İspanya'da bir Endülüs Emevileri dönemi vardır. Bu dönem içerisinde gayrimüslim halka, hangi dine mensup olurlarsa olsunlar gayet iyi davranılmıştı. Vergilerini verdikleri sürece kimse onlara karışmamıştı. Her nedense kafaları ticarete çalışan Yahudiler bu fırsatı çok iyi değerlendirmişler ve zenginliklerine zenginlik katmışlardı. İspanya müthiş bir Yahudi çekim merkezi halini almıştı. Gel gör ki zaman her şeyi değiştiriyordu. İspanya'da İslam egemenliğinin zayıflaması Hristiyanların elini kuvvetlendirmiş ve onlar da zamanla Müslüman yöneticileri İber Yarımadası'nın dışına atmayı başarmışlardı. Ancak şimdi ortada bir Müslüman ve Yahudi nüfus bulunmaktaydı. Müslüman nüfus neyse de maddi açıdan çok kuvvetli olan Yahudi nüfus İspanyolların gözünü korkutuyordu. O yüzden tez zamanda asimilasyona başladılar. Niyetleri Yahudileri hristiyanlaştırmaktı. Kısmen başarılı da oldular. Ancak bir kısım Yahudiler, görünürde Hristiyan oldularsa da içten içe hala Yahudiydiler. Kendi aralarında kız alıp veriyorlar ve kapalı bir çevrede yaşıyorlardı. Haliyle Hristiyanlar onlara hiç bir zaman güvenmedi ve bu da zamanla Elhamra Kararnamesi'ne yol açan yoğun bir anti-semitizme neden oldu...

Hani 200 bin Yahudi çeşitli yerlere dağıldılar demiştik ya işte onlardan Osmanlı'ya gidenlere vatandaşlık verilmiş ve Hasköy'e yerleştirilmişlerdi. Buraya sonra tekrar geleceğiz. Şimdilik asıl konumuza dönelim; hayır esas konumuz ne Sefarad Yahudileri ne de anti-semitizm. Asıl konumuz İtalya'ya göçen Sefarad Yahudileri arasındaki bir aile: Kamondolar.

Kamondolar İspanya'dan yola çıkınca yolun sonunu Venedik'te bulurlar. Tam tamına üç yüz yıl ikametgahları Venedik olur. 18. yy'ın sonlarına doğru işleri bozulan Kamondo ailesi de Büyük Kanal'ın üzerindeki Fondaco dei Turchi veya Palazzo dei Turchi (Türk Ticaret Merkezi ya da Türk Sarayı)'ndaki tanıdıklarını devreye sokarak İstanbul'a gelen bir gemide alırlar soluğu. İspanya'dan kaçıp kendilerinden yaklaşık üç yüzyıl önce ilk elden İstanbul'a gelen ve Hasköy'e yerleştirilen diğer sefarad Yahudileri'nin mahallesine yerleşirler. Kamondo ailesinin reisi, İstanbul'da tellallık yapmaya başlar. Gözünüzde canlanan elinde davul padişah fermanı okuyan tellalları bir kovalayın hele; bu tellal, ticari anlaşmalara ya da satışlara aracılık yapıyor (Muhabbet tellalı çağrışım yaptı mı?). Tellalımızın iki oğlu İzak ve Avram (Isaac ve Abraham) boş boş durmak olmaz diyerek babalarından aldıkları sermaye ile bir banka kurarlar. Banka büyük oğlanın adını alır: İzak Kamondo ve Şürekası (ortakları). Banka iş de yapar hani. İki kardeş paralarına para katarlar. Ancak 1832'de henüz çocuk sahibi olmayan İzak vebadan ölünce kazanılan ne var ne yoksa Avram'a kalır. Artık ailenin mutlak lideri Avram Kamondo'dur. Avram har vurup harman savurmaz. Bankayı daha iyi yerlere taşır, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki modern anlamda ilk banka haline getirir. Döneminin sadrazamları ile (Mustafa Reşid Paşa, Ali Paşa, Fuad Paşa...) zenginliğini de kullanarak hep çok iyi geçinir, böylece Saray'a oldukça yakın hale gelir. Hatta Reşid Paşa ile şöyle de bir şehir efsanesi bulunmaktadır Avram'ın: Reşid Paşa, tartışmalı bir kabine toplantısından çıkar, evine gelmeden önce metresine uğrar, sonra da eve gelip hamama girer, bu arada kendisine Avram Kamondo'nun kendisini beklediğini söylerler hizmetkarları. Reşid Paşa Avram'ın biriken alacaklarını tahsil için geldiğini çok iyi bilmektedir. Kalbi sıkışır ve vefat eder. Evdeki (Aslında düşündüm de yalı demek daha doğru olacak) bağışmalardan Paşa'nın öldüğünü, alacaklarının da buhar olduğunu anlayan Avram 'yandım!' diye dövünmeye başlar. Ancak Avram, bu dövünmelerinin evdekileri şaşkınlığa düşürdüğünü görünce açıklama yapmak zorunda kalır: 'Paşamız cennete gitti, bizi öksüz bıraktı!' Saray ile bu denli içli dışlı olmasından mütevellit Avram Kamondo

1853 - 1856 Osmanlı-Kırım Savaşı'nı Osmanlı adına finanse eden kişi olmuştur. Saray da kendisine birçok 'kıyak' geçer: Avram'ın bankası borçlarını ödeyemeyen müşterilerinin ipotek ettikleri evlerine el koyamamaktadır. Zira yabancıların mülk edinme şansları yoktur. Amma işte saray sevdiği kulunu kayırır ve Avram Kamondo'ya has, diğer yabancılara örnek teşkil etmeyecek şekilde mülk edinme imkanı verilir. Abdülaziz'in bu kararının sonucu ne olur dersiniz? Elbetteki gayri menkul zengini bir Avram Kamondo.

Sadece ticaret ile ilgilenmemektedir Avram, aynı zamanda İstanbul'daki Yahudi cemaatinin de liderliğine soyunur abisinin öldüğü yıllarda. Avram Kamondo, İstanbul Yahudi cemaatinin en büyük sorunun eğitimsizlik olduğunu fark etmiş, Yahudi cemaatinin Rum ve Ermeni cemaatinden çok çok geride kaldığını görmüştür. Kökleri Avrupa'da olan ve hala Avrupa ile sıkı ilişkiler içerisinde bulunan Avram bir okul açmaya karar verir. Türkçe, Fransızca ve İbranice eğitim verecek okul 'laik' temeller üzerine 1854 senesinde Hasköy'de kurulur. Osmanlı'nın ilk laik okuludur bu aynı zamanda. Neredeyse yabancı dil öğrenen bir Yahudi'yi dahi din değiştirmekle suçlar hale gelmiş olan Yahudi cemaati ile de arasının açılması zaman almaz haliyle. Okulun yönetim ve işleyiş kurallarında bazı değişiklikleri kabul etmek zorunda kalır ama yine de yaranamaz. Bu arada İtalya ile de ilişkileri devam etmektedir Avram'ın. Ne de olsa aslen Venedikli sayılır. Venedik'e ve İtalya'ya bir çok yardımda bulunur, maddi manevi. 1867'de Birleşik İtalya'nın kurucusu II. Victor Emmanuel Avram'a, kontluk ünvanını verir bu yüzden. Hem de ölümünden sonra bu ünvan ailenin en büyüğüne veraseten geçecektir. Avram'ın katolik İtalya ile bu denli içli dışlı olması da elbette tuzu biberi olur ve cemaat ile arası iyice açılır. 1866'da tek oğlu Rafael de vefat etmiştir Avram'ın. Artık iyiden iyiye düşünmeye başlar terk-i diyar eylemeyi.

Nitekim 1872 senesinde torunlarını da alır yanına ve Paris'e gider. Ne varsa satıp nakde çevirmiştir. İstanbul'daki bankası önce küçülür Avram gidince, sonra da 1920'lere doğru kapanır. Bazı kaynaklarda

Avram'ın Fransız Paribas (Bugünün BNP Paribas) bankasının kurucularından olduğunu yazıyor. Bankanın kurulma tarihi ve Avram'ın Paris'e gidiş tarihleri örtüşüyor. Doğru olma ihtimali var. Neyse, biz Avram'a dönelim; yaşı 91 demiştir, çok sevdiği İstanbul'dan ve arkadaşlarından ayrı kalmak ona pek yaramaz. Paris'e gidişinin üzerinden henüz bir sene geçmişken 1873'de vefat eder. Cenazesi vasiyeti üzerine İstanbul'a getirilir. Takvimler 14 Nisan 1873'ü göstermektedir, bir sene önce küskün ayrıldığı İstanbul'da müthiş bir kalabalığın katılımı ile Hasköy sırtlarından daha önceden yaptırdığı anıt mezara defnedilir. Bu anıt mezar bugün hala ayaktadır; E-5'den Bakırköy istikametine giderken, Halıoğlu sapağına gelmeden önce yolun sağ tarafında durur öylece. Mutlaka görmüşünüzdür ama ne olduğunu biliyor muydunuz sahi? Yıllarca harabe olarak kaldı bu mezar. 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projesi kapsamında restore edildi nihayetinde.

Avram Kamondo'nun ölümünden sonra torunları Paris'te yaşamaya devam ederler. Önde gelen zenginlerindendirler ne de olsa Paris'in. Sanatla ilgilenerler. Louvre Müzesi'ne önemli eserler bağışlarlar, kendi müzelerini kurarlar (<http://www.lesartsdecoratifs.fr/>).

Ancak bu anlatı mutlu sonla bitmez. İspanya'dan anti-semitizm yüzünden kovulan ve kaçarak canlarını zor kurtaran Kamondo ailesi yüzyıllar sonra 1944'te yakalanırlar anti-semitizme, bu sefer Paris'te. Ailenin tüm fertleri Auschwitz'de öldürülürler. Geriye isimleri kalır, yaptırdıkları binalar kalır, müzeleri kalır bir de bu yazıyı yazmamıza vesile olan Karaköy'deki Banker Sokak (Ki eski adı Kamondo Sokağı'dır) ile Bankalar Caddesi'ni birbirine bağlayan, belki de İstanbul'un en güzel merdivenleri kalır: Kamondo Merdivenleri...

Bankalar Caddesi

Bankalar Caddesi herhangi bir cadde değildir. Eski adıyla –ve bugünkü resmi adıyla- Voyvoda Caddesi, Galata'nın hayatına her zaman merkezi bir rol oynamıştır. Evliya Çelebi burada "kat kat

kârgir" Cenevizli binaları olduğunu söyler. 19. yüzyılın ikinci yarısında bu cadde sadece Galata'nın değil, bütün İstanbul'un bir merkezi olacaktır. Slavcadan gelen Voyvoda (bey, ağa) kelimesinin caddeye ad olarak verilmesinin Osmanlı döneminde Galata semtinin bir Voyvoda tarafından yönetilmiş olmasından kaynaklandığı söylenir.

Osmanlı Bankası Müzesi

Osmanlı Bankası 1856 senesinde İngiliz sermayesi tarafından 'Ottoman Bank' adı ile St. Pierre Han'da kurulmuştu. İlk başlarda çok zorluk çekmiş olsa da Osmanlı para piyasasında çok sıkıntı yaratan 'kaime'lerin tedavülünden kaldırılması sürecinde etkin rol alan 'Ottoman Bank' daha sonra Fransız sermayesinin de katılımı ile birlikte Bank-ı Osmani-i Şahane adını alarak daha kuvvetli bir görünüm çizmeye başlamış ve hatta zaman içerisinde para basma yetkisi ile birlikte günümüzdeki 'Merkez Bankası'nın yetkilerine haiz olarak bütçe çalışmalarında da etkin rol almıştır. Duyun-u Umumiye'nin kurulmasına ön ayak olmuş ve devletin borçlanma politikaları bu kuruma devredilince daha ziyade ticari bankacılık faaliyetleri göstermeye başlamıştır, ancak para basma yetkisi hala Bank-ı Osmani-i Şahane'dedir. I. Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 senesine kadar 80 şube sayısına kadar ulaşmıştır. Savaş'ın başlaması ile birlikte Fransız ve İngilizler'in 'Osmanlı'; Osmanlı'nın da İngiliz ve Fransız olarak gördüğü banka oldukça güç kaybetmiştir.

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte para basma yetkisini Türkiye Cumhuriyeti'ne devreden banka henüz TCMB kurulmadığı için para basmaya devam etmiştir; aynı dönemde Osmanlı Bankası adını kullanmaya başlamıştır. 1930 senesinde TCMB'nin kurulması ile devlet ile olan tüm bağları kopan Osmanlı Bankası 1996 senesinde Doğuş Grubu tarafından satın alındı ve 21 Aralık 2001 tarihinde ise Garanti Bankası ile birleşerek tarih sahnesinden ayrıldı.

1890 senesinde Bank-ı Osmani-i Şahane genel müdürü Sir Edgar Vincent yeni bir genel müdürlük binası yaptırmak üzere mimar Alexandre Vallauray ile anlaşır. Bugünün Bankalar Caddesi olan

Voyvoda Caddesi' üzerinde 1890 senesinde inşasına başlanan bina 1892 senesinde hizmete açılır ve 1999 senesine kadar Osmanlı Bankası Genel Müdürlük binası olarak kullanılır. Bu tarihten sonra müze olarak düzenlenme çalışmaları başlar ve bina 19 Aralık 2002 tarihinden beri Osmanlı Bankası Müzesi ve Arşivi olarak hizmet vermektedir.

Bereketzade Medresesi Camii

Galata Kulesi çevresinde gördüğümüz Bereketzade Camii'nin medresesi olan bu yapı sonradan III. Ahmet zamanında Gülnuş Emetullah Sultan tarafından (1705) camiye çevrilmiştir.

İtalyan Sinagogu

Diğer adı Kal de los Frankos olan sinagog 19. yy'ın sonlarına doğru inşa edilmiştir. 1931 yılında yıkılan bina İtalyan Yahudi Cemaati tarafından yeniden yaptırılmıştır.

Arap Camii

Perşembe Pazarı Sempti'nde sokak aralarında dolanırken hiç beklemediğiniz, ummadığınız bir anda karşınıza kocaman bir yapı çıkar. Tuğladan örme bu yapının ne olduğunu anlamak için hemen avlusuna atarsınız kendinizi. Bir mahalle gibidir avlusu; hareketlidir, insanlar otururlar, muhabbet ederler, çocuklar oyun oynarlar. Daha avluya girerken bir tabelada yazan tarih karşılar sizi ve şaşırtır aynı zamanda çünkü 717 yazmaktadır üzerinde. Neredeyse 1300 senelik bir yapı. Biraz sorup soruşturunca daha da şaşırsınız; yapının adı Arap Camii'dir. 715 yılında İstanbul'u fethetmek için şehri kuşatan Emeviler Galata'yı almışlar ve avlusunda bulunduğunuz Arap Camii'ni 717 yılında inşa etmişler. Daha sonra kuşatmayı kaldırıp İstanbul'u terk ettiklerinde de cami kiliseye çevrilmiş. Ta ki 1453 yılında Fatih İstanbul'u tekrar alana kadar. İstanbul alınca teslim olan Galata podestanı (Podesta: Cenevizlilerin koloni yöneticilerine verdikleri ünvan) Galata'nın anahtarını Fatih'e teslim eder, gelenek üzere fethedilen bir şehrin en büyük ibadethanesi camiye çevrildiği

için de bu kilise tekrar camiye çevrilir...

İnternette biraz araştırma yapınca kısaca anlattığım bu tarihçe karşınıza hemen hemen her yerde çıkıyor. Hatta resmi kuruluşlara ait kaynaklarda bile. Nasıl çıkmasın ki? Caminin içerisindeki kitabede bile bu tarihçe yazmakta. Kitabenin tarihi mi? Tarihi eser elbette ama 1807'den kalma. Yani aslında avlusunda durduğunuz yapı İstanbul'da cami olarak yapılan ilk yapıdır yazılan bu tarihçeye göre. İnternet ile yetinmeyip biraz kaynak karıştırınca karşınıza alternatif bir tarih çıkıyor bu sefer: Galata'da şu an caminin bulunduğu yerde daha 6. yy'dan kalma bir kilise bulunmaktadır aslında. Latin istilasının hemen ardından sur içinden dışarı atılan Cenevizliler (e artık Bizans'ın Latinlere pek itimadı kalmamıştır) bu eski kilisenin yerine daha büyük bir kilise yaparlar. Kilise San Paolo adınadır. Kilisenin hemen yanına Dominiken tarikatı (Hristiyanlığın 'önce kilise' diyen tarikatı, ortaçağ engizisyonu bu tarikat vasıtası ile ihya olmuştur) tarafından bir manastır kurulur. Manastırın burada Dominiken cemaatini artırmasından dolayı kilisenin adı zamanla San Paolo ile birlikte San Domenico olarak da kullanılmaya başlanır ve hatta bu isim ilk ismin yerini bile alır. 1453'te Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra müslüman cemaatin yavaş yavaş Galata'ya da yerleşmesinden dolayı bölgede bir camiye ihtiyaç doğar. Haliyle yörenin en büyük kilisesi konumundaki San Domenico Kilisesi de camiye çevrilir. Minare olarak da kilisenin çan kulesi kullanılacaktır. Kilisenin fresklerine zarar verilmeden üzerleri sıva ile kapanırlar. Kilise artık cami olmuştur. Fatih Vakfı'na bağlanır ve adı da Galata Camii Kebiri olarak kayıtlara geçer (Arap Camii diye değil, dikkatinizi çekerim).

Daha sonra, 1492 yılında İspanya'da imzalanan Elhamra Kararnamesi (Kamondo Merdivenleri ile ilgili yazımızda detaylıca anlatmıştık bu kararnameyi) ile birlikte göçe zorlanan Yahudilerle birlikte bir kısım Araplar da göçe zorlanır. Göç eden bu Araplar Haliç kıyısında Galata Camii Kebiri civarına yerleştirilirler (Yahudiler de yine Haliç kıyısında Hasköy'e yerleştirilmişlerdi). Gel zaman git zaman, bu caminin adı cemaatinin Arap yoğunluğundan dolayı Arap Camii adını alır. Arap Camii 1807 senesinde bir yangın geçirir. Bu yangın sonrası hemen tamirata yapılır. Ancak bu tamirat esnasında Divan-ı Humayun katiplerinden Hacı Emin Efendi yazının başında bahsettiğimiz tarihçeyi mermer bir kitabeye kazır ve bu kitabe de caminin içine asılır. Belli ki hiç bir tarihi dayanağı olmayan, şehir efsanesi bir tarihtir kitabeye nakşedilen. Bu tamirattan yaklaşık yüz

sene sonra 1913'te bir tamirat daha görür cami. Ancak bu sefer yüz sene önce yazılan kitabeyi doğrulayacak nitelikte değişiklikler yapılır. Arap mimarisine benzer özellikleri olan yeni bir cephe ve son cemaat mahfili eklenir. Bu tamiratın projesi Mimar Kemalettin'e (Bkz. Cebinizdeki 20 TL'nin arka yüzü) aittir. Uygulamalar, Giritli Hasan Bey tarafından yapılmıştır. Bir de kaldırılan sultan mahfili merdivenlerinin olduğu yerde bir mezar ortaya çıkarılmıştır ki (Rüya ile bulunmuştur bu mezar.) İslam Ansiklopedisi'nde bile 'bir Arap Baba merkaddi (mezarı) diye geçen mezar bir anda Emevi orduları komutanı Mesleme Bin Abdülmelik'in mezarı olmuştur. Bir şehir efsanesinin nasıl doğduğuna en güzel örnek aslında Arap Camii.

Biz, yazının başlığına gelelim şimdi. Arap Camii 1999 Gölcük Depremi'nde küçük çapta zarar görür. Sıvaları dökülmeye başlar. Ancak bu dökülen sıvaların altından bir tarih çıkar: Fetih öncesi dönemlerden hatta 14.yy'dan kalma freskler ve mozaikler. İşin ilginç bu eserler beklenildiği üzere ortaçağ sanatının değil, rönesans sanatının özelliklerini göstermektedir. Rönesansın 15.yy'da Floransa'da başladığının kabul edildiği düşünülürse bu oldukça şaşırtıcıdır. Yoksa rönesans, NTV Tarih Dergisi'nin iddia ettiği gibi gerçekten İstanbul'da mı başlamıştı (NTV Tarih Dergisi, Sayı:39, Nisan 2012)?

Avrupa Kültür Başkenti kapsamında kabul edilen projelerden birisi ile birlikte 2010 senesinde Arap Camii restore edilmeye başlanır. Bu restorasyon çalışmaları sırasında tüm freskler ve mozaikler ortaya çıkarılır, tespit edilerek kayıt altına alınırlar. Sonrasında zarar görmeyecekleri şekilde tekrar üzerleri siva ile örtülerek kapatılırlar. Mart 2012'de restorasyon çalışmaları bitirilir, Temmuz ayında da cami tekrar ibadete açılır. Ancak bir tarihin üstü tekrar örtülmüştür.

Galata Bedesteni

Galata Bedesteni'nin II. Mehmed evkafından olduğu genellikle kabul edilir. Fakat Fatih'in Türkçe ve Arapça vakfiyelerinde, bu bedesten ile ilgili bir kayda rastlanmaz. Galata Bedesteni mimarisi bakımından Osmanlı dönemi Türk sanatının yapı üslubuna ve tekniğine tam bir uygunluk gösterir. Zaten bedesten yapımı da 15-17. yüzyıllar arasında uygulanmıştır; sonradan bu yapı türü unutulmuştur. Bu

bedesten 4 payeli ve 9 kubbeli biçimi ile Kastamonu, Kayseri, artık mevcut olmayan Konya, Merzifon bedestenlerinin bir benzeridir.

Galata Bedesteni 25 yıl öncesine kadar depo olarak kullanılıyor ve içinde meşe ağacından eski bölmeler bütünüyle duruyordu. Binayı kiraya vermek üzere yapılan restorasyonda bunlar sökülmüş ve ilgili makamın itirazına karşılık bedestenin aslına uygun onarımının yapılacağı bildirilmesine rağmen bu yolda hiçbir girişimde bulunulmamıştır.

Makbul İbrahim Paşa Camii

Cami, Kanuni Sultan Süleyman'ın Vezir-i Azam Makbul İbrahim paşa tarafından 1536'da yaptırılmıştır. Sultan II. Mahmut zamanında ihya edilmiştir. Çeşitli kereler yangın geçirmiştir. En son Cumhuriyetin ilk yıllarında bir yangın geçirmiş ve daha sonra restore edilmiştir.

Kurşunlu Han

Kurşunlu Han, Galata surları içinde, kıyıya yakın ve surlun iç tarafına paralel olarak inşa edilmiştir. Yapı, 16. yüzyıl ortalarında Sadrazam Rüstem Paşa tarafından iki katlı olarak inşa ettirilmiştir. Hanın mimarı Rüstem Paşa'nın diğer vakıflarını planlayıp inşa eden Mimar Sinan'dır. Kurşunlu Han, 16. yüzyılda İstanbul'un ticari potansiyeli yüksek Eminönü ve Haliç kıyılarının karşısında Galata surları içinde inşa edilmiş olmasıyla Haliç'in kuzey kıyılarında da ticari hayatın varlığını ve yoğunluğunu gösteren bir yapıdır.

Galata Köprüsü

19. yüzyılın ortalarında ticari ilişkilerin artması ve sarayın tarihi yarımadadan Beşiktaş'a taşınması, kent içi ulaşımının Eminönü-Karaköy tarafında yoğunlaşmasına neden olmuştur. Yine bu dönemde Avrupa'dan ithal edilen atlı binek arabaları yaygınlaşmış ve böylece Haliç'in iki yakası arasında yeni ulaştırma araçlarına da hizmet verebilecek ikinci bir köprü yapma gereksinimi ortaya

çıkmıştır. Unkapanı-Azapkapı arasında 1836'da açılan Hayratiye Köprüsü'nün alternatifi olarak 1845'te Karaköy ile Eminönü arasında yine ahşap malzemeyle tersanede yapılan bu köprünün modeli, bundan sonra Haliç üzerinde kurulacak üç köprüye daha örnek olmuştur. Galata ile İstanbul arasına yapılan bu ilk köprü, sallar üzerine inşa edilen Hayratiye Köprüsü'ne ana özellikleriyle benzemekle birlikte, dubalı olarak yapılmıştır. Konumuna göre boyunun yaklaşık 500 m olduğu tahmin edilen ve "Cisr-i Cedid" olarak da adlandırılan köprüden geçiş ücreti alınmaya başlanmıştır.

1853 yılında onarılan bu ilk köprünün yerine 1863 yılında Kaptan-ı Derya Ateş Mehmet Paşa tarafından ahşap malzemedен olmak üzere tersanede ikinci köprü inşa edilmiştir. Bu köprü yaklaşık 504 m boyunda ve 14 m genişliğindeydi. Küçük gemilerin köprünün altından geçebilmesi için 5m yüksekliğinde geçiş gözleri bulunmaktaydı.

Bu köprünün ömrü fazla uzun olmamıştır. 1860'lı yılların sonlarına doğru ahşap malzemenin dayanıksız olmasından olsa gerek daha sağlam demir bir köprünün yapımı için 24 Eylül 1869'da "Forges et Chantiers de la Mediteranee" isimli Fransız şirketiyle anlaşma imzalanmıştır. Bu köprünün yapımı için İngiliz şirketleri de araya girmiş; fakat bu projeyi Fransızların kapmasıyla onlar birkaç yıl sonra yeniden yapılacak olan Unkapanı-Azapkapı arasındaki demir köprünün inşaatını alabilmişlerdir.

Fransız şirketi tarafından yapılan köprünün açılış törenine yakın bir tarihte, değişiklik yapılarak Unkapanı-Azapkapı arasında bulunan Mahmudiye Köprüsü sökülüp yerine bu köprü takılmaya başlandı. Buna sebep olarak da köprünün işlek olan Eminönü-Karaköy güzergahı için yetersiz olarak inşa edildiği öne sürüldü ve köprü 1872 yılı Eylül'ünde resmi bir törenle açıldı. Bunun üzerine önceden Unkapanı-Azapkapı köprü ihalesini İngiliz Wells and Taylor şirketinin kazanması dolayısıyla Eminönü-Karaköy için yapılacak yeni köprünün inşaatı bu şirkete verildi.

Köprünün inşaatını alan Wells and Taylor şirketinin, bu köprünün Unkapanı-Azapkapı arasındaki köprüden daha uzun olduğu için maliyetin artacağı gerekçesiyle ek para istemesi bazı sıkıntılara neden oldu. Bu sıkıntılar atlatıldıktan sonra II. Abdülhamid'in ilk saltanat yılında (1876) köprü kullanıma açıldı. Fakat Fransız şirketinin yaptığı köprü yetersiz görülmüşken bu köprünün ondan 4 m dar olması dikkat çekicidir.

19. yüzyılın sonlarında tramvayların şehir içi ulaşımında hız kazanmaları ve köprünün yıpranmış olduğu gerekçesiyle yeni bir köprü yapımı için Alman MAN şirketiyle 18 Şubat 1907'de mukavele imzalandı. Çelik yapı malzemesinin niteliklerine uygun olarak ileri bir teknoloji ile tramvay hattını taşıyacak şekilde yapılan bu köprünün açılışı 27 Nisan 1912 yılında gerçekleşti.

Günümüze dek Haliç'te kurulan köprülerin en uzun ömürlüsü olan bu köprü, duba araları çok dar olması nedeniyle su akışını engelleyerek Haliç'in kirlenmesine sebep olmuştur. Bu nedenle 1980'li yılların sonlarında kazıklar üzerine oturtulan yeni köprü için STFA-THYSSEN Konsorsiyumu ile mukavele imzalandı. Yeni köprü 12 Haziran 1992 yılında dönemin başbakanı Süleyman Demirel tarafından trafiğe açılmıştır. Günümüzde ulaşım amaçlı kullanımın dışında köprünün alt kısmı barındırdığı lokantalarla farklı bir İstanbul manzarasına karşı bir şeyler yemek isteyenlerin, üst kısmı ise balık tutmayı sevenlerin uğrak mekanıdır.

Yeraltı Camii

Yeraltı Camii aslında yeraltında bulunan bir camii değil. Sadece bir taraftan kot farkında dolayı basamaklarla inilerek girildiği için Yeraltı Camii diye anılıyor. Bir diğer ismi de Kurşunlu Mahzen Camii'dir. Fetih öncesinde şu an camiinin olduğu yerde bir kilise bulunmaktaydı ve hemen üstünde bir burç vardı. Bu burç, Bizans tarafından Haliç girişine gerilen meşhur zincirin Galata tarafındaki ucunun korunduğu burç idi ve burada daima (Galata'nın Ceneviz

hâkimiyetinde olduğu yıllarda bile) bir bölük Bizans askeri bulunurdu.

İstanbul'un 714 yılında Mesleme bin Abdülmelik komutasındaki Emeviler tarafından kuşatılması sırasında şehit düşen bazı sahabeler (Hz. Süfyan bin Üveyne, Hz. Amr ibn As, Hz. Vehb bin Huşeyre) buraya gömülmüşlerdi. Araplar kuşatmayı kaldırıp geri döndüklerinde de bu mahzenin kapısını kurşun döktürerek kapatırlar. Bu yüzden Kurşunlu Mahzen olarak anılmaya başlar yapı. 1736 yılında Çorlulu Köse Bahir camiye çevrilmesini sağlayınca da Kurşunlu Mahzen Camii olarak anılır.

www.istanbulgezginleri.com

 /IstanbulGezginleri

 /gezginist